

na v atmosféře rodící se možné aliance proamerických zemí (USA + Indie, Japonsko, Korejská republika, Tchaj-wan a možná Vietnam) proti mocenskému růstu ČLR v Asii, by byl z pozice zájmů ČR racionalnější než jednostranná orientace na Čínu na úkor demokratických států v Asii a významných ekonomických partnerů ČR. S ohledem na zrod prvních analytických materiálů také v MPO (viz níže) lze soudit, že český vztah k ČLR se po dlouhých letech od roku 1989 začíná konečně ocitat ve stádiu pokusů o formulaci více promyšlené a systematické strategie.

Česká kritika Číny za nedodržování individuálních lidských práv je komplujícím momentem bilaterálních vztahů, nelze ji však prokazatelně považovat za zásadní překážku, byť v chladném přístupu čínských úřadů vůči ČR jistě hraje roli. Téma lidských práv představuje specifický způsob, jakým se česká společnost vyrovnává s vlastní totalitní minulostí, kterou si promítá do vztahů s asijskou zemí.

III.

HOSPODÁŘSKÉ STYKY PO ROCE 1989

1. Ekonomické reformy v ČLR a otevíráni se světu

Čína se stala velmi perspektivním partnerem pro zahraniční ekonomickou spolupráci zejména od počátku svých ekonomických reforem. Politickým popudem k nim byl program *Čtyř modernizací* – schválený na Třetím plénu Ústředního výboru KS Číny v roce 1978 – v oblasti průmyslu, zemědělství, vědy a techniky a obrany. Hlavním cílem reforem (Dreyer) v hospodářství bylo institucionalizovat princip zodpovědnosti za hospodářské výsledky v zemědělství formou kontraktů; oživit drobné individuální podnikání v městských oblastech; decentralizovat systém řízení státních průmyslových podniků a reformovat neracionální systém cen. Od přelomu 70. a 80. let byly postupně zavedeny prvky tržní ekonomiky za průběžného udržování ekonomického modelu, založeného na dominantním postavení státních průmyslových podniků, financovaných administrativní cestou státními bankami.

Původně zcela monopolizovaný systém obchodu, představující sotva desítky obchodních firem, byl postupně doplňován poskytováním licencí k vývozu zboží do zahraničí a rozrostl se na stovky a tisíce firem (Lardy, s. 1–15). Soukromé podnikání bylo povolováno nejdříve v zemědělství, kde farmářské rodiny uzavíraly kontrakty se zástupci státu o druhu zemědělské činnosti, o množství produkce a výkupních cenách; přebytky ve formě zisku (zejména v naturálních) si farmáři směli ponechat a prodat. Stát kromě toho začal vydávat povolení k soukromému hospodaření v podobě přidružené výroby a také jako výhradní podnikatelské činnosti. Tyto formy soukromého podnikání zahrnovaly zejména doplňkovou odvětví ve výrobě potravin, spotřebního zboží a služeb (textil, stravování, dopravní služby, údržba a opravy, stavebnictví, ubytování atd.). Hlavní váha ekonomiky spočívala a dosud spočívá v průmyslové výrobě, která byla v plné míře pod kontrolou státu – zejména v těžebním průmyslu, energetice, metalurgii, chemickém průmyslu.

Ekonomický systém v reformní Číně tedy lze obecně charakterizovat jako smíšený, s přetrvávajícími prvky státem řízeného modelu a s postupně se

- 71 -

rozšiřujícím podílem tržní ekonomiky, pro který byl v ČLR od první poloviny 90. let používán termín „socialistická tržní ekonomika“. Podstatnou změnou byla částečná liberalizace ekonomiky uvnitř a také její otevření se světu, které umožnilo napojit čínskou ekonomiku do globálního systému a obohatit vnitřní ekonomiku o přínos ze zahraničního obchodu. Nezanedbatelnou výhodou bylo také získání přístupu k zahraničním půjčkám, grantům a rozvojové pomoci (např. UNDP).

Čínská vláda za nejednoznačné politické podpory umožnila vznik tzv. zvláštních ekonomických zón (ZEZ), které navázaly na tradici smluvních přístavů a koncesí (Pye), zřízených původně na nátlak zahraničních mocností už za pozdní éry poslední dynastie Čching. V této enklávách pod správou cizinců s platností zahraničních právních systémů a při souběžné platnosti čínského práva ve zbytku Číny vznikala první průmyslová, obchodní a finanční centra v Číně v 19. století (Šanghaj, Ning-po, Amoy/Sia-men/, Ťiencin, Čching-tao, Hongkong, Macao, Kanton, Port Arthur /resp. Lü-šun/), která byla současně také zárodkem moderní, kosmopolitní čínské společnosti. Komunistická elita po smrti Mao Ce-tunga začala tolerovat obnovení existence toho, co sama napřed odmítala, co se však dříve osvědčilo. Byl tím pragmaticky rehabilitován model hospodářského rozvoje vycházející z několika prosperujících center v přímořských oblastech, na která navazuje ekonomika v zázemí. (Pye)

V roce 1979 vláda vydala „Zákon o společných podnicích“, který legalizoval zahraniční investice na území ČLR a umožňoval vznik prvních čtyř ZEZ. Do roku 1984 se jejich počet rozrostl na 14 dalších, v roce 1985 byly dále přičleněny oblasti tří delší řek – Ču-t'iang (Perlová), Min-t'iang, a Čchang-t'iang (tj. Dlouhá řeka), v roce 1988 ještě ostrov Chaj-nan. Do roku 1997 měla status otevřené zóny již polovina měst a krajů (Wei, s. 19–23). ČLR se tímto vydala cestou teorie „výstupu po žebříku“ (*tchi-tu li-lun*, „ladder step theory“), na základě které jako rozvojová země koncentrovala své kapacity do vybraných přímořských regionů, od nichž pak ekonomický rozvoj bude pokračovat směrem do vnitrozemí a dále do odlehlych oblastí (Wei, s. 20–21).

Důležitým faktorem nastartování ekonomického růstu bylo financování zahraničním kapitálem (více než z poloviny kapitálem etnických Číňanů žijících v zahraničí – *Chua-čchiau/huaqiao/*) a také využití importovaných technologií. Tyto změny umožnily Číně vydat se na cestu ekonomiky zaměřené na export – v podstatě podobné či identické s již osvědčenými zkusebnostmi v Japonsku, na Tchaj-wanu a v Jižní Koreji.

Po politických turbulencích v roce 1989 budoucí vývoj předznamenala symbolická cesta Teng Siao-pchinga (1992) do jižních ZEZ Šen-čen

a Ču-chaj sousedících s kapitalistickým Hongkongem a Macaem. Byl tím dán impuls k pokračování ekonomických změn za současného utuženého stranického diktatury. V druhé polovině 90. let se vláda odhodlála k závažnějším privatizačním krokům, zejména pod tlakem předlužení státních podniků a těživých dopadů na státní finanční sektor. V rámci restrukturalizace státních podniků formou reorganizace a slučování byl umožněn vstup zahraničního kapitálu formou společných podniků, v ojedinělých případech i prodej větších podílů i celých podniků.

Na rozdíl od konce 70. let, kdy ještě existoval rigidní systém centrálního plánování s vertikální strukturou řízení, vytvořený v 50. letech podle sovětského modelu, od 80. let dochází k diferenciaci, deregulaci, restrukturalizaci a zapojování podniků do mezinárodního obchodu. Stát si však ponechává pod kontrolou financování podniků prostřednictvím úvěrů od státních bank.

Ekonomický růst státu vyjádřený v hodnotách HDP byl evidentní. Wei (s. 20) uvádí průměrný růst HDP na hlavu 7,8 % v 80. letech, v období 1990–1996 už 10,3 %. Jiní autoři také shrnují čínské oficiální statistiky, podle kterých meziroční růst HDP za prvních deset let reforem dosáhl 9 % (Lardy), na konci 80. let došlo ke snížení meziročního růstu HDP na hodnoty okolo 4 % (Dreyer, s. 152–157) s nárůstem inflace do 20%; 90. léta pak byla ve známém strmého růstu, který dosáhl v letech 1992–1995 dvouciferných hodnot (Dreyer). Po roce 2000 se růst HDP meziročně pohyboval na úrovni 7–8%, v druhé polovině dekády (2005–2007) ještě méně stoupal až na dvoucifernou úroveň (10–11%) (Světová banka),⁸⁷ než jeho hodnotu zbrzdil vliv světové finanční a ekonomické krize počínající rokem 2008.

Výše HDP na jednoho obyvatele jako komplexní ukazatel životního úrovně ale ukazuje, že Čína i přes výrazný pokrok je stále souměřitelná spíše s rozvojovými zeměmi. Současný HDP (2007) na hlavu se pohybuje okolo 5300 USD ročně a řadí Čínu do společnosti rozvojových zemí okolo konce první stovky v pořadí všech zemí světa.⁸⁸

Z hlediska bilaterálních hospodářských vztahů s ČR, kterými se zabývá tato práce, je důležité charakterizovat Čínu jako potenciálního partnera. Vychází přitom jednak z obecného předpokladu, do jaké míry je ČLR prosperujícím státem, a jaké jsou hlavní trendy jejího hospodářského vývoje.

⁸⁷ World Bank, *China at a Glance*, 2008. http://devdata.worldbank.org/AAG/chn_aag.pdf, přístup 2009.

⁸⁸ Podle *World Facts and Figures*, údajů z roku 2004, byla ČLR na 122. místě na světě, 5000 USD/1 obyvatele (www.worldatlasandfigures.com/gdp_country_desc.php). Viz srovnání údajů Světové banky, MMF a Factbook CIA, *List of countries by GDP (PPP) per capita*, [http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_\(PPP\)_per_capita](http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(PPP)_per_capita), přístup 2007.

Druhým hlediskem je, jaká existuje míra využitelnosti ekonomického rozvoje ČLR v bilaterální hospodářské spolupráci. Mou zásadní tezí je, že obecný ekonomický růst Číny ještě žádne výhody pro zahraniční partnery automaticky nezaručuje. Kritériem úspěšnosti v zahraničním obchodě je dosažený objem exportu a zisku, v případě zahraničních investic jejich návratnost.

Pokud bychom hodnotili reformní Čínu z hlediska jejího zapojení do mezinárodního obchodu, které lze odvodit z podílu zahraničního obchodu na tvorbě HDP, pak se situace změnila dramaticky a pozitivně. Zatímco v předreformní éře ČLR uplatňovala strategii nezávislosti na vnitřním prostředí a zahraniční obchod představoval jen nepříliš významný doplněk státu řízené ekonomiky (pořadí roků: 1970 – 5,1 % HDP; 1977 – 8,9 %; 1978 – 9,9 %); po schválení reformního programu podíl zahraničního obchodu výrazně narůstal (1979 – 11,4 % HDP; 1980 – 12,7 %; 1983 – 14,8 %, 1989 – 26,3 %)⁸⁹ (Ross, s. 436). Vývoj od 90. let do současnosti dle údajů Světové banky tento trend potvrzuje, jak ukazuje podíl exportu na tvorbě HDP (1994 – 25,3 %; 2003 – 34,2 %; 2004 – 39,7 %).⁹⁰

Pro zahraniční investory, kterým se ČLR začala postupně otevírat, představovala tato země od začátku velké příležitostí. Patří k nim nízká cena práce, růst HDP, stabilní kurs měny, nízká inflace, velký spotřebitelský trh, politická stabilita, zvláštní výhody v ZEZ (daňové úlevy, nízký nájem nemovitostí a pozemků a jiné), neexistence nezávislých odborů, nenáročné ekologické normy, existující infrastruktura ZEZ, pracovitost a manažerské schopnosti místních lidí.

Zahraniční investice v Číně od počátku reforem lze obecně charakterizovat jako časově a prostorově nerovnoměrné a mají rozdílnou míru úspěšnosti (Wei). Časovou nerovnoměrnost se rozumí existence etap, od nesmělých počátků, způsobených vzájemnou nedůvěrou mezi ČLR a zahraničními investory, až po fázi boomu. Po úvodním experimentálním období (1979–1983) následovalo období nárůstu zahraničních investic (1984–1991). Od počátku 90. let v souvislosti s výrazným ekonomickým růstem a s legislativními úpravami (např. Zákon o podniku, 1994) dochází k výraznému nárůstu zahraničních investic z 4,4 mld. USD v r. 1991 na 37,7 mld. USD v r. 1995 (Wei). Od druhé poloviny 90. let se úroveň přímých zahraničních investic (PZI) udržuje nad hranicí 40 mld. USD ročně (Luo). Čína se stala v rozvojovém světě nejatraktivnější zemí pro zahraniční investice, v rozmezí

let 1979–2000 akumulovala 348,5 mld. USD PZI (skutečně realizovaných PZI), představující v daném období rozmezí 3–10 procent světových investic ve srovnání například s Indií, která získala PZI ročně do hodnoty jednoho procenta (Wei Yingqi, Hsiao).

Regionální disproporce v příjmu PZI jsou v ČLR značné, jak ukazuje následující tabulka zachycující boom v druhé polovině 90. let. Velmi názorně rozdíly v příjmu PZI nabízí porovnání přímořských velkoměst (Šanghaj, Ťiencin) a provincií v rozmezí 1.–9. místa tabulky s provinciemi a autonomními oblastmi v poslední třetině tabulky.

PZI v ČLR dle regionálního členění (v milionech USD)⁹¹

Pořadí	Region	1994	1995	1996	1997
1	Kuang-tung	9 463	10 260	11 754	11 711
2	Ťiang-su	3 763	5 191	5 210	5 435
3	Fu-tien	3 713	4 044	4 085	4 197
4	Šanghaj	2 473	2 893	3 941	4 225
5	Šan-tung	2 552	2 689	2 634	2 493
6	Tchien-tin	1 015	1 521	2 153	2 511
7	Liao-ning	1 440	1 425	1 738	2 205
8	Peking	1 372	1 080	1 553	1 593
9	Če-tiangu	1 150	1 258	1 521	1 503
10	Che-pej	523	547	830	1 101
11	Chaj-nan	918	1 062	789	706
12	Chu-nan	331	508	745	917
13	Chu-pej	602	625	681	790
14	Kuang-si	838	673	663	880
15	Chej-lung-ťiang	48	517	567	735
16	Che-nan	387	479	524	692

⁸⁹ Luo, Yadong, s. 17.

Pořadí	Region	1994	1995	1996	1997
17	An-chuej	370	483	507	434
18	Ťi-lin	242	408	452	402
19	S'-čchuan	922	542	441	635
20	Šen-si	239	324	326	628
21	Ťiang-si	262	289	301	478
22	Šan-si	32	64	138	266
23	Kan-su	88	64	90	41
24	Vnitřní Mongolsko	40	58	72	73
25	Jün-nan	65	98	65	166
26	Sin-ťiang	48	55	64	25
27	Kuej-čou	64	57	31	50
28	Ning-sia	7	4	6	7
29	Čching-chaj	2	2	1	2
30	Tibet	0	0	0	0
Celkem:		33 268	37 215	42 135	45 257

Tuto nerovnováhu se snaží vláda od roku 2000 kompenzovat prostřednictvím rozsáhlé kampaně „Otevření západu“ (*si-pu ta kchaj-fa / xibu da kaifa*)⁹², v rámci které směřují masivní státní investice do méně rozvinutých vnitrozemských oblastí.

Dalším charakteristickým rysem struktury zahraničních investic v Číně je rozhodující podíl etnických Číňanů žijících mimo ČLR, jejichž projekty těží z bezproblémových vztahů s obyvateli ČLR a ze znalosti čínských zvyklostí a specifického. Nadpoloviční podíl investic z Hongkongu, Tchaj-wanu a Singapuru přetrává od počátku reforem dodnes (Luo, s. 8–9, Branstetter a Lardy), přičemž ještě část investičního kapitálu zámořských Číňanů

je obsažena v investicích například z Kanady a USA, zemí pobytu movité čínské diaspory. Podíl čínského kapitálu ve statistice PZI také nelze vyloučit u některých „daňových rájů“ jako například u Panenských ostrovů, které figurují jako významný investor, vykazující od r. 1998 v ČLR přibližně stejně hodnoty PZI jako USA.⁹³

2. Mýtus Číny jako země báječných ekonomických příležitostí

Ačkoliv se Čína stala od 90. let zemí investory oblíbenou a svým obrovským trhem atraktivní, nedá se rozhodně říci, že by stejně jednoznačně bylo možno hodnotit úspěšnost veškerých podnikatelských aktivit zahraničních subjektů. Nad překvapivě nízkou rentabilitou podniků s účastí zahraničního kapitálu se oprávněně pozastavil časopis *the Economist*, který v roce 1998 zhruba polovinu podniků označil za prodlečnou.⁹⁴ Řada zahraničních investorů nebyla připravena na specifické problémy podnikání v Číně, které vznikly vynuceným spojením s čínskými státními podniky a jejich problematickou schopností přizpůsobit se jinému způsobu fungování (Branstetter a Lardy).

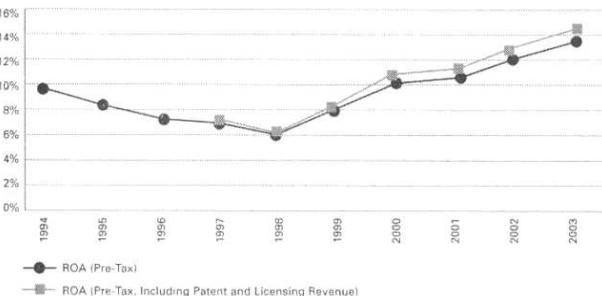
Obecné statistiky návratnosti PZI v Číně naznačují relativně méně přesvědčivé výsledky, než které by se daly očekávat v souvislosti s výtečnými makroekonomickými daty ČLR od 80. let do současnosti. Podle studie autorů Hsiao a Hsiao, odvolávající se na statistiku UNCTAD, byla míra návratnosti PZI v ČLR v období 1999–2002 5,9 %, tj. nad průměrem v rozvojovém světě (4,4 %) a pod průměrem v rozvinutých zemích (6,7 %), zatímco např. v Malajsii dosahovala 12,3 %, v Hongkongu 12,5 %, na Filipiňách 7,3 %.

Studie Branstettera a Lardya také mj. sleduje ziskovost PZI v Číně v rozmezí 1994–2003. Potvrzuje snižující se trend, dle kterého z necelých 10 % v roce 1994 hodnoty postupně klesají na minimum v roce 1998 (6 %), poté však pozvolna narůstají až k 13 % (2003). Autoři tento vzrůst přisuzují celkové proměně podnikatelského prostředí v ČLR v souvislosti se vstupem do WTO a jednáními před tímto vstupem (zejména s USA, ukončení rozboru v roce 1999). Tato data naznačují vyšší hodnoty ziskovosti PZI v rozmezí let 1999–2002 než Hsiao a Hsiao (Branstetter – Lardy, s. 10).

⁹² China's Campaign to "Open Up the West": National, Provincial and Local Perspectives, monografické vydání China Quarterly, No. 178, June 2004, s. 317–507. Jedná se o chudé provincie a autonome oblasti ve vnitrozemí a na západní periferii (Tibet, Sin-ťiang, Vnitřní Mongolsko, Jün-nan, S'-čchuan, Čching-chaj, Šen-si, Ning-sia, Kan-su, Kuang-si, Kuej-čou).

⁹³ PZI do ČLR: rok 1998: Panenské ostrovy 8,9 %, USA 8,6 %. Rok 2000: Panenské ostrovy 9,4 %, USA 10,8 %. Tabulka č. 1.

⁹⁴ Red Alert, The Economist, 24. 10. 1998, s. 24.

Graf: Ziskovost podniků se zahraniční kapitálovou účastí v letech 1994–2003⁹⁵

Joe Studwell, dlouholetý dopisovatel časopisu *The Economist* v Číně a Hongkongu, shrnul své poznatky o podnikání v ČLR v knize *The China Dream: The Quest for the Last Untapped Market on the Earth*, ve které se zabývá rozporom mezi skvělou pověstí, jakou se Čína těší mezi obchodními a průmyslovými lobby v zahraničí („čínský sen“), a reálným efektem jejich podnikatelských aktivit v této asijské zemi. Údajně slibné příležitosti v ČLR jsou podle Studwella jedním z obecně rozšířených mýtů, který je v rozporu s realitou, ale lze ho jen obtížně vyvracet. Důvodů k tomu je celá řada, například sama existence „čínského snu“ odprádavná, a také skutečnost, že zahraniční firmy prezentují veřejně své rozjednané projekty a jejich plánovanou finanční hodnotu, ale konečné výsledky nakonec nemají výraznou publicitu. Proč zrovna Čína je tolik atraktivní zemí pro zahraniční kapitál a obchodníky, a ne třeba jiná rozvojová země jako Indie či Brazílie? Autor vidí přičemž Číny vedle obecné fascinace také v existenci pročínských lobby s exkluzivními kontakty v politických a ekonomických kruzích, v obratnosti Číňanů upoutávat zájem a v obecně vlně iracionální důvěry v možnosti čínské ekonomiky, která se rodi z nedostatečné informovanosti a přičemž významu vybraných makroekonomických ukazatelů. Odhadování podnikatelských možností se často děje spekulativním způsobem, který extrapoluje realitu západního světa do čínského prostředí, například v předpokládané optice po osobních automobilech. Studwell nashromázdil velké množství empirického materiálu

⁹⁵ Brenstetter a Lardy, tamtéž, s. 10.

o vzniku mezinárodních investičních projektů a jejich koncích,⁹⁶ stejně jako o investičním prostředí v Číně, které si bez vlastní zkušenosti cizinci nejsou schopni představit.

V ekonomicky orientovaných periodikách (Far Eastern Economic Review, The Economist, Financial Times) lze najít celou řadu článků o negativních zkušenostech zahraničních investorů. Původně slibné projekty leckdy skončily odmítnutím čínskou stranou, která se rozhodla pro konkurenci nebo nenašla dostatečně finanční zázemí,⁹⁷ v jiných případech zkrachovaly díky iracionálnímu poměru v čínské ekonomice (Pei, 2006), nenašly dostatečný odbytek nebo k jejich krachu došlo v důsledku zcizení výrobního *know-how* či ochranného známky. K nejznámějším případům poslední doby patří například odmítnutí německého projektu rychlovlaku *Transrapid* na plánované trase Peking–Šanghaj a jeho nahrazení vlastním čínským modelem, který je považován za kopirovanou verzi německého prototypu (konsorcium Thyssen-Krupp), který už je v provozu (též znám jako *Maglev*) na lince spojující šanghajské nové letiště v Pchu-tungu s městem. Čínská strana svůj model rychlovlaku obhajuje jako produkt vlastního vývoje.⁹⁸ Platí tedy, že bez ohledu na makroekonomické ukazatele ČLR ne každý podnikatelský projekt musí být nezbytně ziskový a že hospodářské výsledky *joint-ventures* a jiných podniků se zahraniční účastí je třeba posuzovat případ od případu.

Není pochyby, že tempo čínských ekonomických reforem poněkud zaostalo v institucionálním a legislativním zajištění a že poměry v čínském hospodářství se projevují obdobnými neduhy jako v jiných transitivních ekonomikách či v zemích třetího světa. Hodnocení Transparency International (ČR 49.), za Tureckem (56.), ale před Thajskem (62.) a Filipíny (66).⁹⁹

⁹⁶ Např. Peugeot, General Motors, Goldman Sachs, Deutsche Waggonbau – vozy pro metro v Kanadu, Canda (Kanada – dva atomové reaktory), pivovary Bass, Carlsberg, Budweiser a jiné.

⁹⁷ Gilley, Bruce. *People's Republic of Cheats*. Far Eastern Economic Review, 21. 6. 2001; Dolven, Ben, *Playing by The Rules*, Far Eastern Economic Review, 31. 1. 2002; Dolven, Ben, *An Easy Way to Lose Your Shirt*. Far Eastern Economic Review, 3. 4. 2003.

⁹⁸ Viz např. „China Baut Eigene Transrapid“, „Garantiert kein Raubkopie“, Tageschau, 23. 5. 2006, www.tagesschau.de/aktuell/meldungen/10_1185, OID5240350.00.html; přístup 13. 3. 2006, *China will noch mehr Transrapid*, Zeitung, www.netzeitung.de/servlets/page?section=784&item=145103; Germany Pledges to further Ties with China, Deutsche Welle, 23. 2. 2006, www.dw-world/popups/popup_printcontent/0_1914425.00.html; *China Steps Up Pressure on Transrapid Consortium*, Deutsche Welle, www.dw-world.de/popups/popup_printcontent/0_521412.00.html, 16. 5. 2002, přístup 2009.

⁹⁹ *The 2001 Corruption Index*, Transparency International, www.gwdg.de/~uwww/Data.html, přístup 2001.

Statistika Světové banky z roku 2007 (*Doing Business 2007*) řadí ČLR až na 93. místo podle vhodnosti pro podnikání.¹⁰⁰

Pokud jde o zahraniční obchod, i zde existuje různá úspěšnost exportérů, pro všechny však platila od konce 90. let relativně vysoká míra ochrany vnitřního trhu ČLR, vycházející z potřeby bránit vlastní výrobce před zahraniční konkurenční. To se týká zejména výše cel na dovozy, do roku 1982 v průměrně sazbě 56 %, klesajících později na 43 % (rok 1985), která plnila dalších sedm let. Od roku 1992 došlo k dalšímu snižování cel (v druhé polovině 90. let) zhruba na dvě třetiny s klesající tendencí před vstupem do WTO k 15 %. Tato klesající, leč stále vysoká hladina cel (ještě bez DPH), ve srovnání s průměrem zemí APEC činila v první polovině 90. let v Číně 37 % proti průměru APEC 20 % (Branstetter – Lardy).

Vedle cel byla a je hojně využívána i forma netarifních bariér – např. dovozních kvót, licencí, certifikátů (Findlay – Watson). Tento limitující faktor se promítá do výsledku hospodaření obchodních firem, které nacházejí v ČLR různou míru uplatnění v obduvnu. V ČLR je třeba počítat s velkou konkurenční nejen zahraničních subjektů, ale také i velkého množství čínských firem, které nabízejí zboží nižší kvality za nižší ceny, navíc v prostředí dlouhodobě pěstovaných obchodních vazeb na bázi osobních známostí a poskytovaných výhod (*guan-si*). Podcenit nelze ani specifickou strukturu preferencí, zvyků i obchodních zájmů lobby ovládajících trh. Platná cla pro některé vybrané druhy zboží prakticky omezila dovozy, což platí třeba pro automobily, na které bylo uvaleno ještě v 90. letech clo 100 % (koncem dekády 80 %, bez DPH), a to se postupně snížilo do r. 2006 na 25 %.¹⁰¹

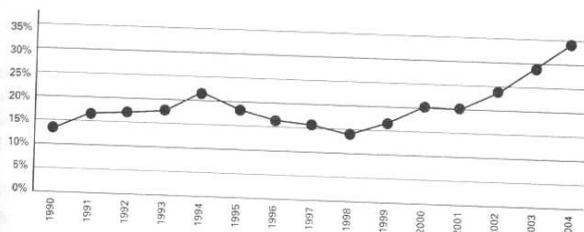
Po vstupu do WTO se podstatně musely změnit podmínky pro zahraniční subjekty podnikající v ČLR. Rozšířily se možnosti kapitálových vstupů do odvětví do té doby nepřístupných – tj. v oblasti finančních služeb (bankovnictví, pojišťovnictví), telekomunikací, velkoobchodu a distribuce (např. pro obchodní řetězce) a došlo k dalším redukcím cel. I v tom případě jsou ale určeny konkrétní limity a kvantitativní omezení pro vstup zahraničního kapitálu. V rámci zrovnaného (dle pravidel WTO) však přestanou postupně platit zvláštní výhody, které získávaly podniky se zahraniční účastí v Zvláštních ekonomických zónách.

¹⁰⁰ *Doing Business 2007*, World Bank, ČLR 93. místo pro rok 2007, 108. v r. 2006. Vzhledem k zlepšování podmínek po vstupu do WTO, nemohla v 80./90. letech patřit k vysloveně atraktivním zemím, za které lze považovat spíše první paděslátku. V Asii momentálně nejvíce Singapur (1.), Hongkong (5.), Japonsko (10.), Thajsko (18.), J. Korea (18.), Malajsie (25.), Mongolsko (45.), Tchaj-wan (47.), r. 2006. www.doingbusiness.org/documents/DoingBusiness2007_Overview_Eng.pdf, přístup září 2007.

¹⁰¹ ČLR, *Territorialní informace MZV ČR*, 1999, www.export.cz/jtiok99/14/14_5.htm, přístup r. 2001.

Lze konstatovat, že teprve vstup Číny do WTO znamená další podstatné rozšíření možností pro podnikání zahraničních subjektů, které byly do té doby omezeny řadou restrikcí. Lze ovšem očekávat také řadu tvrdých jednání a mezinárodních sporů ohledně obchodního režimu, jak se potvrdilo v případě čínských exportů textilu a obuvi do zemí EU v letech 2005–2006 nebo také na řadě střísnost zahraničních subjektů na nekorektní obchodní praktiky v ČLR, zejména na porušování ochranných známek a patentů. V době dokončování této práce byly v USA a EU ještě v živé paměti skandálů ohledně způsobu zdravotně závadných látek v hráčkách, potravinách a léčivech dovezených z Číny.¹⁰²

Vstup ČLR do WTO byl pozitivní zprávou pro exportéry – provázalost Číny s globálním trhem se prohloubí a spolu s tím porostou importy, neboť většina exportovaného zboží z ČLR pocházela ještě před vstupem do WTO z importovaného materiálu a komponentů. Proto vedle raketového rostoucího obchodního deficitu USA a EU s Čínou se i na čínské straně postupně bude bilance měnit na straně dovozů. Tento trend v ČLR prokazuje níže uvedený graf.

Podíl importů na HDP v ČLR¹⁰³

3. Česko-čínské hospodářské vztahy po roce 1989

3.1 Vývoj obchodních vztahů ČSFR/ČR s ČLR

Transformace státem řízených ekonomik komunistického světa – v ČLR i v celém východním bloku – vzájemné hospodářské kontakty těchto zemí s Čínou zásadně nenarušila, ale zkompplikovala. Tento trend přesvědčivě

¹⁰² Např. zpravodajství BBC a South China Morning Post za rok 2007.

¹⁰³ Branstetter – Lardy, s. 11.